

**Філіпенко Наталія Євгенівна,**  
кандидат юридичних наук, доцент  
(Харківський національний університет внутрішніх справ)

УДК 343.8:343.914

## **ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПОПЕРЕДЖЕННЯ СУЇЦИДУ СЕРЕД ЗАСУДЖЕНИХ ЖІНОК**

*Виконано аналіз концептуальних засад, поглядів та ідей щодо розуміння сутності попередження суїциду серед засуджених жінок, визначення його основоположних засад та функціональних напрямків, а також встановлено специфіку попередження суїциду серед засуджених жінок відносно протидії та запобігання злочинності у цілому.*

**Ключові слова:** *теоретичні основи, протидія і запобігання, суїцид серед засуджених жінок.*

*Выполнен анализ концептуальных основ, взглядов и идей относительно понимания сущности предупреждения суицида среди осужденных женщин, определение его основных устоев и функциональных направлений, а также установлено специфику предупреждения суицида среди осужденных женщин относительно противодействия и предотвращения преступности в целом.*

**Ключевые слова:** *теоретические основы, противодействие и предотвращение, суицид среди осужденных женщин.*

*The analysis of the conceptual foundations, views and ideas for understanding the counteraction crime official, determination of its fundamental bases and functional areas is made; also it was established specificity of prevention crime official to the general framework of opposition and prevention crime.*

**Key words:** *theoretical bases, opposition and prevention.*

В період, коли досягнення науки й техніки покликані зроби́ти життя людини кращі́м, спостерігається підвищення рівня самогубств. Все частіше людина у техногенному суспільстві відчуває себе самотньою, нікому не потрібною, втрачаючи сенс життя. В останні роки контакти через всесвітню мережу Інтернет («віртуальні») перевищують контакти людей «у живу», людина втрачає навички нормального спілкування. Але, знаходячись «на волі», людина потенційно має змогу щось змінити у своєму житті, покращити його, просто вийти до людей, на вулицю, у сквери, парки, клуби, інші місця загального перебування. Інше становище спостерігається у місцях позбавлення волі. Караний злочинець, перебуваючи за ґратами, втрачає свою найвищу цінність – свободу. Він не може вільно пересуватися країною, спілкуватися виключно з тими людьми, з ким побажає (бо вимушений спілкуватися виключно з тими, хто його оточує в ізольованому просторі колонії), займатися тим, чим він бажає (це стосується, в першу

чергу, вимог режиму відбування покарання) тощо. Вказані обмеження особливо пригнічуючи діють на засуджених жінок.

Жінка за своєю природою більш емоційна, імпульсивна, аніж чоловік. Тому їй особливо важко під лаштуватися під вимоги обмежень. Тому, на нашу думку, жінки найбільш схильні до суїцидальної поведінки.

Нажаль, вивчаючи статистичні дані Департаменту пенітенціарної служби України (її офіційний сайт), мусимо констатувати, що там відсутні дані щодо кількості самогубств, вчинених засудженими в установах виконання покарань. Тому, за відсутності офіційних емпіричних даних, використовуємо власний практичний досвід роботи у жіночих пенітенціарних установах (м. Харків, Качанівська виправна колонія № 54), хочемо проаналізувати найбільш розповсюджені мотиви вчинення самогубства серед засуджених жінок та запропонувати окремі шляхи попередження цього негативного фонового явища.

Вивчивши спеціальну фахову літературу [1-4] та користуючись власними емпіричними даними вважаємо, що найпоширенішими мотивами суїцидальної поведінки серед засуджених жінок є:

- неспроможність вчасно адаптуватися до змінившихся умов життя в колонії, а звідси, наявність психологічного стресу, зміна поведінки (або занадто агресивна, або занадто пригнічена);
- уразливість нервової системи, а звідси, відчуття самотності, відчуженості, неможливість бути зрозумілим;
- порушення соціальних зв'язків з родиною, особливо із чоловіками та дітьми;
- відсутність фізичного контакту з коханими, а звідси ревності, стурбованість, заздрість;
- почуття провини, сорому за вчинене правопорушення, незадоволеність собою;
- страх перед уявним чи реальним приниженням, глузуванням з боку інших засуджених чи персоналу колонії;
- невгамоване почуття помсти;
- бажання привернути до себе увагу, викликати жаль, співчуття тощо.

Звісно, наведений перелік мотивів самогубства не є вичерпаним, у кожному окремому випадку вони можуть змінюватися. Але, враховуючи загальні причини та мотиви, персонал установ має змогу розробити та запровадити наступні загальні та індивідуальні профілактичні заходи попередження самогубства у жіночих пенітенціарних колоніях, а саме:

#### **1. Діяльність персоналу пенітенціарної установи щодо ін-**

**дивідуальної адаптації засуджених жінок до умов утримання в колонії.** Залежно від типу нервової системи, темпераменту, це можна здійснити за наступними адаптаційними напрямками: 1) активний вплив індивідуума на соціальне середовище (якщо особа активна, може добре спілкуватися з іншими, прагне до лідерства), тобто діяти за принципом: якщо жінка лідер, то хай її активність буде під контролем персоналу; 2) пасивне, конформне входження в групу (особливо, якщо особа вперше опинилася у місцях позбавлення волі); 3) активний вплив середовища на особу (особливо з боку представників персоналу колонії).

**2. Підвищення загального культурного та освітнього рівня засудженої.** Адже відомо, чим вище загальний культурний рівень людини, тим більш поважно вона відноситься до себе та інших. Для цього всебічно залучати допомогу з боку релігійних та громадських організацій, у тому числі й закордонних. Також ефективними, на нашу думку, будуть загальні та індивідуальні заняття з групової психотерапії, самовиховання, аутотренінгу тощо.

**3. Всебічне залучення засуджених жінок до участі в роботі самодіяльних органів засуджених** (різноманітних гуртках та клубах за інтересами). Для цього також використовувати допомогу з боку громадських установ та організацій, діячів культури та мистецтва.

**4. Покращувати емоційний фон життя засудженої жінки.** Для цього використовувати родинні зв'язки, можливості спілкування з близькими та родичами не тільки за допомогою листівок та телефону, а й використовуючи можливості всесвітньої мережі Інтернет (особливо у режимі реального часу) тощо. Важливим, на наш погляд, є й використання відео- аудіо- записів родини, які засуджена може переглядати, використовуючи комп'ютерну техніку.

**5. Підвищення ефективності вивчення особи засуджених з боку психологів та інших представників адміністрації установи** (підвищення чисельності персоналу установ, що дасть змогу зменшити навантаження на окремого фахівця та покращить загальний фон в установі; введення до штату не тільки психологів, а й конфліктологів; проведення фахових занять з персоналом, який безпосередньо спілкується із засудженими жінками (начальники загонів, оперативно-режимні працівники, майстри цехів тощо). Ці заходи дадуть змогу робити поглиблений аналіз кримінальних і особових справ засуджених, контролювати їх поштові та грошові відправлення; поглиблено опитувати осіб, які добре знають засудженого (як по волі, та і за ґратами); спостерігати за загальним поведінням засудженої; спостерігати за її оточенням; завчасно виявляти суїцидальні прояви та адекватно і оперативно на них реагувати.

**6. Покращити й оптимізувати облік засуджених жінок, які мають певні відхилення у поведінці:** ведення картотек (алфавітних, за видами порушень тощо); комп'ютерного обліку, що включає всі основні дані про особу. При цьому неухильно дотримуючись конфіденційності даних, що стали відомі.

**7. Оптимізувати розподіл засуджених жінок** по загонах та у виробничих бригадах у відповідності із призначеннями психолога, враховуючи при цьому думки оперативних працівників.

**8. Покращити умови праці засуджених жінок,** вибираючи ті види виробництва, що можуть жінку зацікавити, надати змогу пишатися набутими трудовими навичками. Особливо ретельно слід відноситися до навчання засуджених новим професіям, що дасть їм у майбутньому змогу більш успішно адаптуватися до умов волі та успішно інтегруватися у суспільство.

**9. Підвищити ефективність методів контролю за поведінкою засуджених** (контроль за допомогою оперативно-розшукових заходів; повторні обстеження протягом певного періоду часу; догляди, обшуки, цензура кореспонденції, перевірка посилок, передач та інші режимні заходи; опитування засуджених та персоналу установ тощо).

Звісно, запропоновані заходи не є новелами, вони і зараз використовуються у жіночих пенітенціарних установах. Просто їх застосування подекуди є формальним, а особи, що їх виконують, недбало ставляться до своїх службових обов'язків. Але ми вважаємо, що застосування названих заходів, у поєднанні з небайдужим виконанням своїх обов'язків персоналом колоній, все ж спроможні попередити самогубства серед засуджених жінок.

#### **Список використаних джерел:**

1. Даньшин И. Н. «Фоновые» явления преступности как дополнительный предмет криминологии /И. Н. Даньшин // Проблемы законности: Респ. міжвідом. наук. зб. / Відп. ред. В. Я. Тацій. – Х. : Нац. юрид. акад. України, 2004. – Вип. 68.- С. 87-91.
2. Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: У 3-х кн. / А. П. Закалюк. – К. : Видавничий Дім «Ін Юре», 2007-2008.
3. Кримінологія: Загальна та Особлива частини : підручник [для студентів юрид. спец. вищ. навч. закладів] / І. М. Даньшин, В. В. Голіна, О. Г. Кальман, О. В. Лисодєд ; [за ред. проф. І. М. Даньшина]. – Х. : Право, 2009.
4. Кримінологія. Особлива частина : навч. посіб. / Кол. авторів: Блага А. Б., Васильєв А. А., Давиденко Л. М. та ін.: за заг. ред. О. М. Литвинова; наук. ред. серії О. М. Бандурка. – Харків : Вид-во ХНУВС, 2011.

*Стаття надійшла до редакції 28.04.2013*

---